

Szabó T. Annamária Ulla

Kötelező kedvencek vagy kedvenc kötelezők?

Tisztelt Szerkesztőség! Kedves Olvasók!

2006 és 2010 között Franciaországban végeztem szociolingvisztikai vizsgálatokat magyar–francia kétnyelvű beszélők körében. Harminckét család nyelvhasználati szokásait mértem fel. A hetvenöt kérdésből álló nyelvhasználati kérdőív mellett szabad beszélgetéseket is szerveztem, és résztvevő megfigyelést is végeztem. A kérdőíves vizsgálat egyik kérdéscsoportja az adatközlők olvasási szokásaira vonatkozott. Ismeretes, hogy migráns nyelvi kisebbségben szinte kizárólag a családi szocializációra hárul a nyelv- és kultúramegőrző szerep (Hamers–Blanc 1989: 115). Vajon a magyar nyelvű könyvolvasás mennyire játszik szerepet a másodgenerációs fiatalok (18 és 30 év közötti adatközlők) kulturális identitásának kialakulásában, formálódásában? Olvasnak-e egyáltalán magyarul a fiatalok? És ha igen, milyen olvasmányaik vannak?

Előjáróban érdemes feltenni azt a kérdést is, hogy mennyire befolyásoló az olvasmányok kiválasztásakor a szülői ízlés. Bizonyára az, hiszen a könyvek jó részét a szülők adják gyermekeik kezébe. Az első nemzedék könyvolvasási szokásait vizsgálva a következő eredményeket kaptam: kedvenc szerző közül első helyen Szabó Magda áll, őt a második helyen Esterházy Péter, Jókai Mór és Wass Albert követi, a harmadik helyen pedig Mikszáth Kálmán található. Ha összevetjük ezeket az adatokat a Kárpát-medencei olvasásszociológiai vizsgálatokkal, kiviláglik, hogy a Gereben-felmérésben abszolút első helyen álló Jókai Mór a franciaországi válaszadók körében is népszerű: a második helyezést érte el (Gereben 2005: 130).

A szociolingvisztikai interjúk során két fő problémára derült fény a második nemzedék olvasási szokásaival kapcsolatosan: az egyik, hogy a megkérdezettek közül többen is úgy nyilatkoztak, hogy nincs idejük magyarul olvasni, fontosabb, hogy angolul vagy spanyolul (tehát valamilyen „másik idegen nyelv”-en) olvassanak. A fent bemutatott nehézség azt a felfogást tükrözi, hogy a magyart is „idegen nyelv”-nek tekintik a válaszadók, amelyen az olvasás nagyobb nehézséget jelent, vagyis mintegy „kényszer” hatására veszik csak elő a magyar nyelvű olvasnivalót („azért, mert muszáj”), nem szórakozásból, kikapcsolódásképpen. (Ellenőrzésképpen megkérdeztem azt is, hogy esetleg azért nem olvasnak magyar könyveket az adatközlők, mert franciául sem szoktak olvasni, de erre nemleges választ kaptam.) Mit olvasnak magyarul a második nemzedék tagjai? Főként rövid lélegzetvételű műveket. Ez tehát a másik probléma: a hosszabb szépirodalmi alkotások olvasása megerőltető, mert olyan nagyfokú koncentrációt kívánna tőlük, amely élvezhetetlenné tenné a könyveket. Az egyik szülő – jól rátapintva a probléma lényegére – ezért csak rövidebb irodalmi műveket adott a gyermekei kezébe.

Ebből a két problémakörből is jól látható, hogy dacára a szülői erőfeszítéseknek, a második nemzedék tagjai hiányosan elsajátított magyar nyelvi és szövegértési kompetenciáiknál fogva (kevés kivétellel) nem az anyanyelvi beszélők stratégiáival és szintjén olvasnak magyarul. Az olvasási kompetencia szempontjából tehát nem tekinthetők kiegyensúlyozott kétnyelvűeknek (Bartha 1999: 34, 184). Az általam készített interjúkban gyakran ismételt válaszként köszönt vissza, hogy a szülők számos magyar nyelvű könyvet igyekeztek beszerezni, a gyermekek azonban nem olvasták őket, viszont az irodalmi művek filmes adaptációit nagyon kedvelték, így a VHS-en, illetve később már DVD-n megvásárolt *Egri csillagok*, *Tüskevár* stb. igen népszerűek voltak.

Kik a második nemzedék által leggyakrabban említett szerzők? Szabó Magda, Molnár Ferenc (tőle *A Pál utcai fiúk*) és József Attila. A szülők feljebb felsorolt kedvencei közül tehát itt egyedül Szabó Magda neve szerepel. Gyakori az interjúkban, hogy olyan „kedvenc mű”-vet neveznek meg az adatközlők, amely már

szüleik iskoláskorában is kötelező olvasmány volt Magyarországon (például *A Pál utcai fiúk*). Ennek oka, hogy a szülők – a magyar érettségi vizsgára való házi felkészülés közben – azért ezt adták gyermekük kezébe, mert maguk is úgy tartják számon, hogy „illik ismerni mint kötelező olvasmányt”. Hiszen a másodgenerációs adatközlők több mint fele nyilatkozott úgy, hogy csak a – szabadon választható – magyar nyelv és irodalom érettségire olvastak el egy-egy magyar novellát, regényt. A továbbtanulásnál plusz pontokat jelentő magyar nyelvi érettségi fontos olvasásmotiváló tényező, hiszen ezen a vizsgán alapkövetelmény a magyar nyelvű (szépirodalmi) szövegértés. A vizsga háromrészes: szövegértésből, esszéírásból és magyarról franciára fordításból tevődik össze (1). Így, ha máskor nem is, legalább az erre való (általában otthoni, szülők irányította) felkészülés során találkoznak a fiatalok rövidebb-hosszabb szépirodalmi szövegekkel, versekkel, novellákkal.

József Attila, Weöres Sándor, Radnóti Miklós versei is népszerűek a fiatalok körében. Sokan vannak, akik internetes újságokat, blogokat vagy hírportálokat olvasnak, valamint a rokonok által hozott magazinokat lapozzák. Olyan adatközlők is akadtak, akik bevallottan kétkultúrájúak, de mivel úgy érzik, nem tudnak olyan magas szinten magyarul, hogy magyarul olvassanak szépirodalmat, franciául szerzik be a hozzáférhető műveket (például a franciául jól hozzáférhető Kosztolányi-műveket). Ebben az esetben tehát megmarad ugyan a kulturális kötődés, érdeklődés, de elvész belőle annak valódi, mély hordozója: a magyar nyelv.

Megállapítható, hogy mára a magyar nyelvű könyvek helyett az audiovizuális anyagok, filmek és az internetes tartalmak kerültek előtérbe. Ennek fő oka a hiányos nyelvelsajátítás, valamint a funkcionális nyelvvesztés következtében fellépő strukturális nyelvvesztés, amely kitöltendő lexikális űröket teremt, és ezáltal nyelvi egyszerűsödéshez vezet (Bartha 1995: 43). Vagyis a kétkultúrájúság nem egyértelműen jelent kiegyensúlyozott kétnyelvűséget: a magyar nyelv identitásalakító, kultúrahordozó szerepe a franciaországi magyar másodgenerációsok körében visszaszorulóban van.

Üdvözlettel,

Budapest, 2015. január 3.

Szabó T. Annamária Ulla

Irodalom

Bartha Csilla 1995. Nyelvcseré, nyelvvesztés: szempontok az emigráns kétnyelvűség vizsgálatához. In: Kassai Ilona (szerk.): *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztálya. Budapest. 37–47.

Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.

Gereben Ferenc 2005. *Olvasáskultúra és identitás. A Kárpát-medence magyarságának kulturális és nemzeti azonosságadata*. Lucidus Kiadó. Budapest. (Kisebbségkutatás könyvek)

Hamers, Josiane F. – Blanc, Michel H. A. 1989. *Bilinguality and Bilingualism*. Cambridge University Press. Cambridge.

(1) Vizsgázók honlapja (érettségizők fóruma) <http://www.bankexam.fr/forums/7-Forum-du-Baccalaureat/727-Bac-de-Hongrois> (2015. január 1.)

Szabó T., Annamária Ulla: Compulsory favourites or favourite compulsories?

Az írás szerzőjéről

Szabó T. Annamária Ulla

Balassi Intézet, Budapest, Magyarország

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország

szta83[kukac]gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4343-4920>